

Femte roten, tomt 58

Kvarteret Gamla Tullen

Bryngel Radde gästgivare 1667-79, 1676: 2 tomter

Bryngel Radde, som 1656 gifte sig med *Maria Hanton*, började som källarsven hos *Adolf Tack*, innan han 1658 hyrde lokaler av *ståthållaren Per Lillie* i 5.22 för egen källarrörelse. Den 24.11.1665 krävdes han av *skepparen Joakim Jung-Clas* från Wismar på 112 rdr för 24 fat Wismar-momma. Samma år anklagades en *Jon Andersson* för att till mästern *Hemming Tenngjutare* ha sålt en stulen tennkanna, som *Mäster Michel* tillverkat åt *Bryngel Radde* och försett med sitt och *Bryngels* märke. Enligt magistratsprotokollet den 5.3.1666 hade *Bryngel Radde* köpt *Fru Anna von Osten* *genannt Säckens* och *Johan Henriksson Ritters* övriga arvingars fyra tomter med därpå stående byggningar för 1 000 rdr. Tomterna låg "östan om Cronones tullhus, intill hörnet vid Kämpebron". De två västligaste av dessa tomter sålde *Bryngel Radde* till *Sigbrandt Valck*. Efter branden 1669 erhöll *Bryngel Radde* 900 d smt i byggnadshjälp och byggde enligt *landshövding Henrik Falkenberg* "ett stort och vackert hus, varpå han mest sin egendom kostat". Huset hade välvd källare och två våningar. Det var "28½ alnar brett till hamnen och 24 alnar långt uppåt gatan". Tydligt i samband med husbygget pantsatte *Bryngel Radde* den 25.4.1672 sitt stenhus och sina ägda tomter till bokhållaren *Lorens Jöransson Mertz* (*Hans Mersers* systerson) som säkerhet för ett lån av 250 rdr specie. Den 13 maj samma år antecknades hans obligation på holländska given i december 1667 till *Wilhelm Janssen Kuyhl*. *Bryngel Radde* hade också utsetts att ha inspektion över *Herr Mackliers* stenhusbyggnad, något som han av *Jörgen von Holten* vid kämnärsrätten den 14.2.1672 anklagades för att ha försummat. *Bryngel Radde* inlade då en attest av ett par murgesäller om sin stora flit vid sitt tillseende av att arbetet fullföljdes på rätt sätt. *Jörgen von Holten* ville, att *Bryngel Radde* skulle bevisa, hur många dagsverken han använt på uppgiften. En del gammal mursten hade *Radde* fått till sin egen husbyggnad.

Den 19.2.1672 krävde *Bryngel Radde* *Antoni Fröns* på betalning för kost, kammarljus, säng och extra förplägnad men *Fröns* fann räkningen oskälig, då kammaren var dag stod full av tobaksrök. *Bryngel Radde* var inte bara gästgivare. Han arbetade också som handelsman och redare. Sålunda intygade *Henrik Letter*, borgare och invånare i Göteborg och skeppare på gallioten *Neptuno*, samt *Bryngel Radde* och *Didrik Tack*, borgare och handelsmän här, den 31.5.1666, att gallioten *Neptuno* skulle gå med en post järn, bräder och andra inländska varor åt *La Rochelle* och *Bordeaux* i Frankrike.

Tillsammans med *David Bäck* och *Hans Merser* nämnes *Bryngel Radde* som skotska armbössans föreståndare vid kämnärsrätten den 7.6.1671, då de begärde rättens assistens att erhålla 160 rdr kapital och ränta av *organisten Georg Daniel Meyer*.

Bryngel Raddes hustru tillhörde *skepparen Mårten Pederssons* hustru *Sara Hantons* arvingar (se mag. prot. 18.8.1670 och 3.31). *Bryngel Radde* själv var troligen ättling till "Raddarna i gamla Lödöse". Var han släkt till *Jöran Radde* i Nya Lödöse eller till den *Bryngel*, vars son *Erik* i *Raddegården Ryy* omtalas i *Ale* härad prot 1677 paragraf 18? Ett indicium kan man hämta ur följande (se 1.33-34): *Bryngel Raddes* sondotter *Stina Gripenstedt* (dotter till *Jacob Radde* och *Catharina Tham*) och hennes man *överkommisarie Börge Swart* bodde 1717 hos *Hanna Ahlhielm* och

hennes man *räntmästare Nils Rahmn*. Hanna Ahlhielm var enda dotter till bondsonen från Gamla Lödöse, sedermera *lanträntmästaren Jonas Ahlbom*, adlad *Ahlhielm*.

Bryngel Radde avled den 5.11.1679. Magistraten uppdrog den 12.7.1680 till *Henrik Eilking*, *Paul Jürgensson* och *Lars Joensson* att värdera hans hus. Förmyndare för hans barn blev *Matthis Assmundsson* och *Matthias Hansson* (svärson, resp. son till Hans Mattsson).

Enligt resolutionsboken den 8.2.1681 skulle generalmönstring med de stadens båtsmän, som tjänat staden under ofreden, hållas följande dag klockan ett i avlidne källarmästare Bryngel Raddes hus.

Jonas Radde

Jonas Radde (född 5.3.1659, död 12.10.1705) krävdes den 14.3.1682 av landshövding Johan Henriksson Rütters arvingar men förklarade sig icke veta, vad handel hans avlidne fader hade haft med landshövdingen. Den 21–22.4.1684 mötte han sina myndiga bröder *Rudolf* och *Jacob* samt förmyndarna för de omyndiga barnen *Matthias Hansson* och *Matthis Assmundsson*. Arvskiftet efter Bryngel Radde hade icke kunnat avslutas, eftersom de myndiga bröderna icke hade kunnat komma överens om hur man skulle förfoga över det fasta, d.v.s. stenhuset och träbyggningarna. *Rudolf* begärde uppskov, så att han fick överväga om gården skulle säljas. Jonas ville omedelbart utbetala de myndigas andel men de omyndigas arv ville han behålla mot ränta. I vidrigt fall var han tillfreds om gården såldes. Inte förrän den 20.11.1688 togs saken upp igen. Nu var också *Henrik* myndig. Övriga omyndiga hade fortfarande samma förmyndare. *Jacob* hävdade, att varken han eller hans frånvarande bröder *Rudolf* var nöjd med de 1 800 rdr, som Jonas hade bjudit för gården men accepterade liksom *Henrik* och bröderna priset efter en stunds betänketid. Rådmännen *Sveno Areel* och *Håkan Ekman* skulle hjälpa förmyndarna att likvidera räkningarna. För att kunna betala syskonen lånade Jonas Radde den 1.10.1688 150 dukater specie av löjtnant *Daniel Lomb* (mag. prot. 6.12.1688.) En son till Bryngel Radde, som här inte omtalats bland arvtagarna var *David Radde*, som 1706 namnes som löjtnant vid Svenska Livregementet till fot (Berg I:3, 113).

Vid kämnärsrätten anklagade *underskulden Gunnar Olofsson* i maj 1685 källaremästare Jonas Radde, *Jörgen* under skogen och klädespressaren för att de föregående söndagsafton hade ägnat sig åt "dryckeri och kägelspel". Jonas Radde erkände sig efter klockan 6 haft besök av två av sina bröder. Till tidsfördriv hade de kastat klot några gånger i sin lilla hage men de hade varken druckit eller bullrat. På samma sätt förklarade *Jörgen* att tre personer var hos honom efter klockan sex söndags afton i hans lilla trädgård. För ro skull kastade de klot några gånger men de förde inget buller, inte heller var det fråga om fylleri. Klädespressaren nekade till både kägelspel och fylleri. När han kom hem klockan sex efter att ha ett lik till graven hade han köpt sig ett stop öl, eftersom han ingenting hade hemma av den varan.

En målande bild av hur det kunde gå till en afton källaremästare Jonas Raddes värdshus får man 1689-90, då magistraten behandlade *postmästare Johan Thelins* förmenta majestätsbrott. Den 2.9.1689 omtalade *pres. Makelier*, att *insp. Conrad Braun Johan* fredagen och lördagen innan hade varit hos honom och berättat, att postmästare Thelin skulle ha talat otillbörligt om Hennes Maj:t Drottningen. Angivandet hade enligt postmästaren skett av hat och avund. Den 13.3.1690 gav *räntmästare Paulin* följande berättelse om, vad som hade inträffat ifrågavarande afton hos Jonas Radde: "För någon tid sedan tå *Inspectoren Berger* och iag hafwa varit och sett oss om wid Fortifikationsarbetet och wi wore återkombne till Stora bron, sade *Berger* till mig: Willia wi gå in till Raddens och dricka en pinken af hans nya smultronwin, ty wi woro törstiga, ther med iag var

tillfreds, och som wi kommo in i portgången, mötte oss Jacob Jürgenssons gosse med en bouteille af samma win, tå Inspectoren frågade, hwem war hos Jacob Jürgensson? Gossen swarade: Ingen. Dher på Inspectoren tog bouteillen och sade: din husbonde må intet sittia ensam att dricka uth detta utan beds honom komma hit, så wela wi litet spela eller roga oss med en liten motion på Trycktaflen, tog alltså bouteillen och gossen gick hem. Gossen kom strax och berättade, att kapten Sixtus war där, sägandes: husbonden skall komma så snart Capitain är borta, tog bouteillen och gick. Litet ther efter kommer Jürgensson och spelte med oss, som efter en timmes tid dock upphörde, och inspektören betalte, hwad som kunde wara förtärt. Som wi nu stodo, sågo wi Thelin gånga på andra sidan om Hambnen ställande sin wäg åth Kungshuset, då wi sade: Han måste wisst till Berger, som han ock gjorde. Men som Berger intet wår hemma tog Thelin wägen om bron (enligt Conrad Braun Johan: "kom han den andra wägen uthmed *Lyding hielms* hus tillbaka", d.v.s. förbi 5.54), och tå han wid pass kunde wara wid Raddens huus, drogo wi oss tillbakars uthur fönstret, ty wi wille intet gärna han skulle komma up för Jacob Jürgenssons skull, att dhen dhem emillan warande trätta icke skulle upwäckia något klammerie, hwarpå dock Thelin kom in till oss på stora salen, där trycktaflen stod, och funno oss alla beredda att gå bort, sägandes: Hå, så Messieurs, gån I bort för min skuld?, då wi blygdes att gå strax bort och gingo något tillbakars. Berger frågade Thelin, om han hade lust att dricka ett glas smultronwin med oss. Han swarade Jaa. Lät alltså Berger hämta ett stoop"

Berger fortsätter berättelsen: "Thelin tog en stock och sade: Will ingen giöra ett slag med mig, hwarpå en av oss steg fram och begynte spela. Emedlertid gingo wi alla och rogade oss med trycktaflen och drucko ånyo några glas omkring av samma win som tillförene och öl. När wi woro ledse wid spelet, stälte wi oss tillhopa på golfwet, tå åtskilligt rallerie passerade mellan Paulin och Thelin, at iag af detsamma intet kunde annat döma, än woro emellan dem något jalousie. Ty Thelin slog en gång Paulin på hufwudet med handen (dock med skiempt), att alt winet flög honom i ansiktet, hwar på Paulin sade: slå fahnen i wäld. Elliest brukade Thelin alltid det ordet till swar emot Paulin: *sal.venia*, ----- Malin. Paulin sade dher på: Kyss den" Jacob Jürgensson och iag stodo och logo där åt. Då det en stund påstådt och det led åt aftonen, sade iag: Gode wänner, låter bli dhet Lapperiet. Kom lätt oss dricka en god skåhl och dher med willia wi gå wår wäg och som iag då hade glaset hälft fullt i handen, gick iag till bordet och slog dhet samma fullt och drack i detsamma Thelin till."

Conrad Braun Johan berättade, att Berger började Hans Maj:ts Konungens skål "den alla gjorde med besked. Medlertid kommer Thelin uthi en Discours med Jürgensson och som iag märkia kunde om deras trätta, i det dhe talte om Kongl Cantzlii Collegio. Därefter började Berger Hennes Maj:ts Drottningens skål till Paulin. Paulin drack densamma till Thelin, som då stod och talte med Jacob Jürgensson, då Thelin sade: ----- sade Malin, vilket ord han jämwäl ofta i laget brukat hade men Berger sade till honom: Broor" Lät upp med sådane ord och tala intet sådant wid detta tillfället och Paulin sade jämwäll till honom, som iag mig ej annat påminner: Broor, ditt hufwud wore wårt liggia för dina fötter och drog strax ut wärian. deraf i laget blef en confusion, efter wi sökte taga wärian bort, som blottad war, hwarpå Berger och Paulin gingo sin koos och Jürgensson blef med Thelin kvar, då Thelin begynte med rallerie och skimpt slå honom på kinbenet, detsamma Jürgensson gjorde med Thelin igen. Berger och Paulin, som då neder i Raddens huus woro, skickade bud till Jürgensson, att han måtte komma till dem, det han gjorde, lämnandes Thelin på salen med sin och Werdens poikar".

Jonas Radde, som var född 5.3.1659, avled 12.9.1706. Han hade 1682 gift sig med *rådman Torbjörn Berlings* dotter *Ingrid Berling*. Torbjörn Berling, död 8.1. 1684, hade börjat som "domesti-

cus" åt *burggreven Israel Norfelt* och var i svågterskap med denne (Gbg RR 22.10.1666. Se 5.7.) Ingrid Berling gifte om sig med *Lars Båthman*, som 8.7.1718 adlades *Palmencrona* tillsammans med sina styvbarn. Han var född 5.5.1670 på östra sidan av Smedjegatan i 7.49, en gård, som redan 1737 ägdes av hans farfar *Lars Andersson*. Hans far båtekarlen *Anders Larsson* begravdes redan 14.5.1698 i domkyrkoförsamlingen men bouppteckning ägde icke rum förrän 20.11.1724. Om modern *Anna Hansdotter*, efter vilken bouppteckning gjordes i mars 1725, angavs det 18.7.1692 att hon bakade under ofriden. Lars Palmencrona var kofferdibåtsman 1790 och gick i engelsk örlogstjänst 1692, där han blev styrman 1699. Han blev underlöjtnant vid amiralitetet i Göteborg 1700 men återvände i engelsk tjänst 1703 -1706 i augusti. Han blev e.o. skeppskapten vid Göteborgs eskader 2.5.1710 och blev slutligen först kommandörskapten och sedan kommandör vid amiralitetet.

Elgenstierna ger följande levnadsteckning över Lars Palmencrona: "Under sin tjänst på engelska flottan bevistade han bl.a. åtskilliga träffningar i Västindien med flibustiärer (sjörövare), upptog 1706 på Skagern det förolyckade skeppet Öland, vilket han med stycken och skeppsredskap bär-gade och införde till Göteborg, förskaffade slutligen 1709 i september och oktober, då danskarna kort därefter vågade landstigningen i Skåne tvenne gånger på egen bekostnad kunskap om deras förhållande." Lars Palmencrona hade alltså anledning att känna sig ha utfört hedrande uppgifter i svensk tjänst men han slöt sitt liv för egen hand den 17.10.1724 enligt uppgift i förtvivlan över att se sig inblandad i Marstrands överlämnande till Tordenskjöld.

Den 8.11.1725 lät magistraten första resan på staden Göteborgs vägnar uppbjuda framlidne handelsman Jonas Rades och dess nyligen avlidna änkas fru Ingrid Palmencronas hus och gård beläget i hörnet vid Stora Hamnen näst intill framlidne rådman von Öltkens änkefrus gård å västra sidan med dess tillhörigheter efter upprättat inventarium. Staden hade köpt detta för 7 500 d smt enligt köpebrev 22.10.1725.

Ur Kammarkollegiets arkiv, Städernas akter, Göteborg, bunt 9 Riksarkivet

"Arfzmedel i Allmänlighet så wijda man genom allmänna undersökningar, Inwentarier och Arfz-Instrumenter har för tijden kunnat finna der om effterrättelser"

(Daterat 10.1.1718)

"Hoos Herr Capitain Lars Båthman innestår des Fru Ingrid Berlings 2ne Barns af förra giftet Maria Elisabeth och Eva Christina Rades Fädernesarf, hwardera 1.345 d smt, består utj huus och gård samt Wijnkiällare förrådet och andra Löösöron. Desse Barnen hafwa deras upfostring hoos moderen och stijffaderen, och hafwa at undfå Capitalet, när de försörgde blifwa, som är 2.690:-"